

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	9

I. BÖLÜM EDEBİYAT NEDİR?

1.1. <i>Edeb'</i> den Edebiyata.....	11
1.2. Edebî Eser.....	13
1.3. Edebî Metin.....	14
1.4. Edebiyat Bilimi.....	33
1.5. Edebiyat Sosyolojisi.....	33
1.6. Edebiyat Tarihi.....	35

II. BÖLÜM EDEBİYAT KURAMLARI

2.1. Yansıtma Kuramı.....	38
2.2. Alımlama Kuramı.....	44
2.3. Yapısalcı Kuram.....	48
2.4. Duygusal Etki Kuramı.....	51

III. BÖLÜM EDEBÎ AKIMLAR

3.1. Hümanizm.....	56
3.2. Klasisizm.....	57
3.3. Neo-klasisizm.....	58
3.4. Romantizm.....	59
3.5. Realizm.....	60
3.6. Naturalizm.....	60
3.7. Parnasizm.....	61
3.8. Sembolizm.....	62
3.9. Empresyonizm.....	63
3.10. Ekspresyonizm.....	63

3.11. Kübizm.....	63
3.12. Fütürizm.....	64
3.13. Dadaizm.....	65
3.14. Letrizm.....	65
3.15. Sürrealizm.....	65
3.16. Egzistansiyalizm.....	66
3.17. Postmodernizm.....	67

IV. BÖLÜM EDEBİYAT TOPLULUKLARI

4.1. Tanzimat Dönemi.....	71
4.2. Servet-i Fünun Topluluğu.....	72
4.3. Fecr-i Âti Topluluğu.....	73
4.4. Millî Edebiyat ve Genç Kalemler Hareketi.....	73
4.5. Hecenin Beş Şairi.....	74
4.6. Dergâh Topluluğu.....	75
4.7. Yedi Meşaleciler.....	75
4.8. Garip Hareketi.....	76
4.9. İkinci Yeni.....	77
4.10. Sosyalist Gerçekçiler.....	78
4.11. Hisar Grubu.....	78
4.12. Mavi Hareketi.....	79
4.13. Yeni İslamcı Hareket.....	79

V. BÖLÜM EDEBÎ SANATLAR

5.1. Mecazla İlgili Sanatlar.....	83
5.1.1. Mecaz-ı Mürsel.....	83
5.1.2. Kinaye.....	84
5.1.3. Teşbih (Benzetme).....	85
5.1.4. İstiare (Eğretileme).....	87
5.1.5. Teşhis (Kişileştirme).....	91
5.1.6. İntak (Konuşturma).....	91
5.2. Anlamla İlgili Sanatlar.....	91
5.2.1. Tevriye ve İham.....	91
5.2.2. İstihdam.....	92

5.2.3. Mübalağa (Abartma).....	93
5.2.4. Hüsn-i Talil (Güzel Yorum).....	94
5.2.5. Tezat (Karşıtlık).....	95
5.2.6. Rücû (Geri Dönüş).....	95
5.2.7. Tecahül-i Arif (Bilmezlikten Gelme).....	96
5.2.8. İstifham.....	96
5.2.9. Tenasüp (Uygunluk).....	97
5.2.10. Leff ü Neşr.....	97
5.2.11. Telmih (Gönderme).....	98
5.2.12. İrsal-i Mesel.....	99
5.3. Sözle İlgili Sanatlar.....	100
5.3.1. Aks (Yansıtma).....	100
5.3.2. Cinas.....	100
5.3.3. İştikak (Türeme).....	102
5.3.4. Kalb.....	102
5.4. Harf ve Yazıyla İlgili Sanatlar.....	103

VI. BÖLÜM EDEBÎ TÜRLER

6.1. Eski Türk Edebiyatında Türler.....	106
6.1.1. Tevhit.....	107
6.1.2. Münacat.....	108
6.1.3. Naat.....	108
6.1.4. Hilye.....	108
6.1.5. Kıyafetname.....	108
6.1.6. Gazavatname.....	108
6.1.7. Surname.....	108
6.1.8. Şehrengiz.....	109
6.1.9. Mersiye ve Maktel.....	109
6.1.10. Şair Tezkiresi.....	109
6.2. Tekke-Tasavvuf Edebiyatında Türler.....	109
6.2.1. İlahî.....	110
6.2.2. Nutuk.....	110
6.2.3. Devriye.....	111
6.2.4. Şathiye.....	111
6.2.5. Medhiye.....	112

6.3. Halk Edebiyatında Türler.....	113
6.3.1. Âşık Edebiyatında Türler.....	114
6.3.1.1. Güzelleme.....	115
6.3.1.2. Taşlama.....	115
6.3.1.3. Koçaklama.....	116
6.3.1.4. Ağıt.....	117
6.3.2. Anonim Halk Edebiyatında Türler.....	119
6.3.2.1. Türkü.....	119
6.3.2.1.1. Ezgilerine Göre Türküler.....	120
6.3.2.1.2. Konularına Göre Türküler.....	120
6.3.2.1.3. Yapılarına Göre Türküler.....	120
6.3.2.2. Mâni.....	122
6.3.2.2.1. Yapı Bakımından Mâni Çeşitleri.....	123
6.3.2.2.2. Konu Bakımından Mâni Çeşitleri.....	124
6.3.2.3. Tekerleme.....	126
6.3.2.4. Bilmece.....	127
6.3.2.5. Destan.....	128
6.3.2.6. Masal.....	129
6.3.2.6.1. Masalın Bölümleri.....	130
6.3.2.6.2. Masalın Ögeleri.....	130
6.3.2.6.3. Masal Türleri.....	131
6.3.2.7. Efsane.....	132
6.3.2.8. Halk Hikâyesi.....	134
6.3.2.9. Fıkra.....	136
6.3.2.10. Kalıplaşmış Sözler.....	137
6.3.2.10.1. Atasözleri.....	137
6.3.2.10.2. Deyimler.....	138
6.3.2.10.3. Alkış-Kargış.....	138
6.3.3. Geleneksel Türk Halk Tiyatrosu.....	139
6.3.3.1. Köy Tiyatrosu (Köy Seyirlik Oyunları).....	140
6.3.3.2. Meddah.....	141
6.3.3.3. Karagöz.....	143
6.3.3.4. Orta Oyunu.....	148
6.3.3.5. Hokkabaz.....	148
6.3.3.6. Kukla.....	149
6.4. Yeni Türk Edebiyatında Türler.....	150
6.4.1. Hikâye (Öykü).....	150
6.4.2. Roman.....	156

6.4.3. Tiyatro.....	171
6.4.3.1. Bazı Tiyatro Terimleri.....	173
6.4.4. Deneme.....	181
6.4.5. Fıkra.....	184
6.4.6. Hatıra (Anı).....	186
6.4.7. Gezi Yazısı.....	190
6.4.8. Mülâkat (Röportaj).....	192
6.4.9. Mektup.....	199
6.4.10. Günlük (Günce).....	203
6.4.11. Mizah.....	206
6.4.12. Şiir.....	210
6.4.13. Makale.....	212
6.4.14. Eleştiri (Tenkid).....	214
6.4.15. Biyografi.....	218

VII. BÖLÜM VEZİN VE KAFİYE

7.1. Vezin.....	225
7.2. Kafiye.....	232
7.2.1. Divan Şiirinde Kafiye.....	233
7.2.1.1. Kafiye Harfleri.....	234
7.2.1.2. Divan Şiirinde Kafiye Türleri.....	236
7.2.2. Halk Şiirinde ve Yeni Türk Şiirinde Kafiye.....	238
7.2.2.1. Yarım Kafiye.....	239
7.2.2.2. Tam Kafiye.....	239
7.2.2.3. Zengin Kafiye.....	239
7.2.2.4. Cinaslı Kafiye.....	239
7.3. Redif.....	240

VIII. BÖLÜM NAZIM ŞEKİLLERİ

8.1. Divan Şiirinde Nazım Şekilleri.....	243
8.1.1. Beyitlerle Kurulan Nazım Şekilleri.....	245
8.1.1.1. Kaside.....	245
8.1.1.2. Gazel.....	250
8.1.1.3. Kıta.....	253
8.1.1.4. Mesnevi.....	254

8.1.2. Bentlerle Kurulan Nazım Şekilleri.....	255
8.1.2.1. Tek Bentli Nazım Şekilleri.....	255
8.1.2.1.1. Rubai.....	255
8.1.2.1.2. Tuyug.....	256
8.1.2.2. Çok Bentli Nazım Şekilleri.....	257
8.1.2.2.1. Murabba.....	257
8.1.2.2.2. Muhammes.....	258
8.1.2.2.3. Tahmis.....	260
8.1.2.2.4. Taşfır.....	260
8.1.2.2.5. Tardiyye.....	261
8.1.2.2.6. Terkib-bent ve Terci-bent.....	262
8.1.2.2.7. Müstezad.....	264
8.2. Halk Şiirinde Nazım Şekilleri.....	266
8.2.1. Hece Ölçüsüne Dayalı Halk Şiiri Nazım Şekilleri.....	266
8.2.1.1. Koşma.....	266
8.2.1.2. Destan.....	271
8.2.1.3. Semai.....	273
8.2.1.4. Varsağı.....	274
8.2.2. Aruz Ölçüsüne Dayalı Halk Şiiri Nazım Şekilleri.....	275
8.2.2.1. Divan.....	275
8.2.2.2. Semai.....	276
8.2.2.3. Kalenderi.....	276
8.2.2.4. Selis.....	276
8.2.2.5. Satraç.....	277
8.2.2.6. Vezn-i Âher.....	278
8.3. Yeni Türk Şiirinde Nazım Şekilleri.....	278
8.3.1. Divan Şiirinden Alınan Nazım Şekilleri.....	279
8.3.2. Halk Şiirinden Alınan Nazım Şekilleri.....	279
8.3.3. Batı Şiirinden Alınan Nazım Şekilleri.....	282
8.3.3.1. Sone.....	282
8.3.3.2. Terza-Rima.....	283
8.3.3.3. Triyole.....	283
8.3.3.4. Balad.....	284
KAYNAKLAR.....	287

ÖN SÖZ

Üniversitelerimizin Türkçe Eğitimi Bölümü ile Türk Dili ve Edebiyatı Bölümlerinde okutulan *Edebiyat Bilgi ve Kuramları* dersinde, edebiyata dair temel bilgiler ve Türkçe edebî ürünlerin biçimsel özellikleri genel hatlarıyla anlatılmaktadır. Bir bakıma sonraki dönemlerde verilecek ayrıntılı bilgilere temel oluşturmak amacıyla konulan bu dersin içeriğini; edebiyat kavramının tanımı, edebiyatın diğer sosyal bilim dallarıyla ilişkisi, edebiyat kuramları, edebî akımlar, edebiyat toplulukları, edebî sanatlar, edebî türler, kafiye ve redif ile nazım şekilleri gibi konular oluşturmaktadır.

Edebiyat Bilgi ve Kuramları dersinin içeriğini dikkate alarak hazırladığımız bu kitap, yukarıda sözü edilen konularla ilgili bilgilerin derlemesi niteliğindedir. Merhum M. Kaya Bilgegil'in *Edebiyat Bilgi ve Teorileri* adını taşıyan eserini ayrı tutarsak aynı adı taşıyan ders notlarının yeni, orijinal olmak gibi iddiaları yoktur. Elinizdeki bu kitap da benzerleri gibi öncelikli olarak lisans düzeyindeki öğrencilerin beklentilerini karşılamak üzere hazırlanmıştır.

Eser, sekiz bölüm halinde tasarlanmıştır. İlk beş bölümde edebiyat kavramı etrafında oluşan birikim, son üç bölümde ise Türk edebiyatında türler, vezin ve kafiye ile nazım şekilleri konusundaki bilgiler aktarılmıştır. Her bölümde kaynaklardaki mevcut bilgiler derlenerek örneklerle açıklama yoluna gidilmiştir. Seçilen örneklerin, verilen bilgileri açıklayıcı nitelikte ve okuyucularda estetik haz uyandıracak güzellikte olmasına özen gösterilmiştir.

Bu kitabı hazırlarken pek çok yazarın eserinden yararlandık. Doğrudan yararlandıklarımızı bölümlerin içinde gösterdik. Diğer eserleri de kitabın sonunda *Kaynaklar* başlığı altında verdik. Uzmanlık alanımızın dışındaki konularda arkadaşlarımızın bilgi ve önerilerinden yararlandık. Özellikle halkbilimiyle ilgili konularda Doç. Dr. Selahattin Bekki ve Doç. Dr. Ruhi Ersoy'un katkıları oldu. Ayrıca zaman içinde öğrencilerimizin ve meslektaşlarımızın eleştirileri ve önerileri doğrultusunda düzenleme ve düzeltmeler yaptık, bu baskıda örnek metinlerin bir kısmını değiştirdik. Katkıda bulunanlara teşekkür ederiz.

Prof. Dr. Muhsin Macit